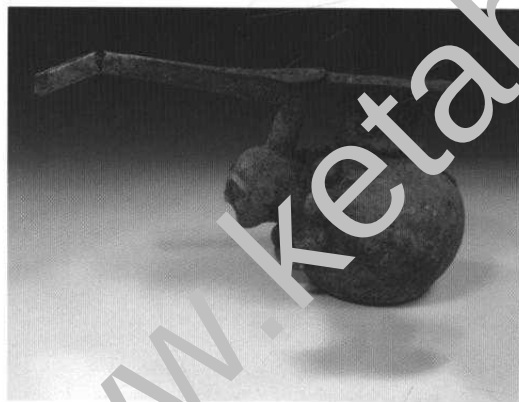

گنجینه آب لرستان

عطا حسن پور رضا میرزایی

آبریز مفرغی از محوطه سنگ تراشان خرم آباد، هزاره اول قبل از میلاد

سرشناسه : حسن پور عطا-۱۳۵۷

عنوان و نام پدیدآورنده : گنجینه آب لرستان / عطا حسن پور، رضا میرزایی، ویراستاران ماریا حیدری، زهرا سپهوند

مشخصات نشر : تهران : هم‌پا ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری : ۲۷۲ صفحه : مصور رنگی

شابک : 978-600-8586-20-3

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : آب، منابع.. ایران لرستان.. تاریخ

موضوع : Hydro-Historical structures. Hydroarchaeology

موضوع : (سازه‌های آبی-تاریخی و باستان‌شناسی آب) مخزن‌های آب.. ایران.. لرستان.

موضوع : لرستان تامین آب

موضوع : Lorestan-- Iran--Water-supply

شناسه افزوده : میرزایی، رضا ۱۳۴۴-

ترجمه انگلیسی : حسن پور، آذین ۱۳۷۲-

رده بندی کنگره : ۱۳۹۷۵ ح ۴/ل ۳۰۸ TD

رده بندی دیویی : ۶۲۸/۱۱۰۹۵۵۵۲

شماره کتابخانه ملی : ۵۵۷۵۵۵۰

گنجینه آب لرستان

مولفان: عطا حسن پور- رضا میرزایی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ و نشر: تهران: هم‌پا ۱۳۹۸

ویرایش متن: ماریا حیدری/ زهرا سپهوند

طرح روی جلد: مهوش نقدی چگنی

ترجمه انگلیسی: آذین حسن پور

طراح هنری: شهریار قنبری

لیتوگرافی: فرآیند گویا

چاپ: آفرنگ

صحافی: نوری

شابک: 978-600-8586-20-3

هرگونه بهره‌برداری از این کتاب منوط به کسب اجازه کتبی از مولفین است. ©

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان لبافی نژاد، پلاک ۲۱۶، واحد ۲، تلفن: ۶۶۹۵۰۸۷۱

پست الکترونیک مؤلف: Atahasnpur@gmail.com

فهرست	صفحه
سرآغاز	۷
دیباچه	۸
موقعیت جغرافیایی، آب و هوا	۹
آبدان‌های صخره‌ای	۱۸
آب انبار	۶۴
آسیاب	۶۸
گرداب	۸۶
پل	۹۱
(آبدالان) تونل آب‌بر	۱۱۵
کانال آب رسانی	۱۲۶
قنات	۱۴۸
پایاب	۱۵۵
سیستم آب‌رسانی (لوله کشی سفالی و سنگی)	۱۵۷
گرمابه	۱۶۷
چال آب (بردآو)	۱۸۳
چاه	۱۸۷
سنگ‌آب	۱۹۴
سقاخانه‌ها	۲۰۸
سد (بند)	۲۱۲
مهرابه	۲۱۸
بخ‌چال	۲۲۰
حوض	۲۲۲
چشمه‌های مقدس	۲۲۴
تالاب	۲۲۸
غارهای آبی	۲۴۲
اسناد و کتیبه‌های مربوط به سازه‌های آبی-تاریخی در لرستان	۲۵۶
نظام سنتی تقسیم‌بندی و اندازه‌گیری آب در لرستان	۲۵۷
آب و آیین	۲۶۲
منابع و مآخذ	۲۶۶
نقشه‌ی موقعیت آب‌بناها	۲۶۸
واژه‌نامه	۲۷۰
نمایه	۲۷۱

سراغاز

آب را الفبای آبادانی گفته‌اند و هستی نخستین آفرینش، جوهره‌ی وجودی انسان و تشکیل‌دهنده‌ی نیم بیشتر کره زمین، آب و آفرینش و آبادانی واژگان دیرپای شکل‌گیری هستی‌اند. ایرانیان باستان در این سرزمین کم‌آب و نیمه‌بیابانی همواره آب را گرامی داشته‌اند و ارزش قطره‌قطره‌ی آن را دانسته‌اند؛ به گاه خشک‌سالی، نذر و نیاز و قربانی کرده و هنگامه‌ی بارش، جشن و سرور، اهمیت آب در اساطیر کهن تا حدی است که ایرانیان، الهه‌ای به نام آناهیتا برای نگاهبانی‌اش متصور شدند؛ این اعتقاد از دوران باستان تا اسلام نیز تداوم یافت و به جایی رسید که آب را مهر حضرت فاطمه (س) پنداشتند. در باور مردمان این سرزمین و در فرهنگ عامه، نگاه معنوی به آب، جایگاه رفیع دارد؛ گاهی به جشن‌های آب در تاریخ ایران و زمان و شیوه، جرای آن، پیوندی میان آب و آئین برقرار می‌سازد که گویی حلقه‌ی توتودنی گذشته و زمان حال است.

ناگفته پیداست که انسان قدر داشته‌هایش را کمتر می‌داند. این حقیقت در مورد آب لرستان که بیش‌ترین سهم‌ترین سرمایه‌ی مادی آن است، به خوبی صدق می‌کند. از چهار هزار متری اشترانکوه تا پست‌ترین دشت‌های جنوب لرستان، هر گوشه‌ای که بنگری، چشمه، سراب، جویبار، نهر یا رودخانه‌ای جریان دارد که در نهایت معیادگاه‌شان، سرزمین خوزستان است. شاید وفور آب در لرستان، در همیشه‌ی تاریخ، سبب کم‌توجهی بدان شده، به گونه‌ای که تاکنون کتاب جامعی با موضوع آب لرستان به چاپ نرسیده است. این درحالی است که در مناطق بی‌آب همچون فلات مرکزی ایران صدها کتاب انتشار یافته است. اگر بگوییم که هر کدام از بخش‌های این کتاب، خود می‌تواند موضوع یک یا چند کتاب و یا پایان‌نامه‌ی دانشجویی باشد، سخنی به گزاف نگفته‌ایم. لذا به انتظار تداوم مطالعات سایر پژوهشگران دیار لرستان می‌نشینیم تا این گوهر گران‌بها را به دنیا بشناسانند. دوستان و همکاران بسیاری، تیم اجرایی ما را در تهیه و چاپ این کتاب یاری رساندند که به رسم ادب و قدردانی نام آنان ذکر خواهد شد.

بر خود واجب می‌دانیم از حمایت‌های همه‌جانبه جناب دکتر اردکانیان وزیر محترم نیرو، جناب مهندس حاج رسولیها مدیرعامل شرکت منابع آب ایران و مهندس راعی ریاست گنجینه ملی آب ایران تقدیر و تشکر نماییم.

مهندس محمدرضا کرmond قائم‌مقام شرکت آب منطقه‌ای لرستان در تمام مراحل کار، همراه و پشتیبان تیم پژوهش بودند و از حمایت‌های بی‌شائبه و دلسوزانه‌ی خود در هیچ برهه‌ای دریغ نورزیدند. دکتر احمد پرویز و استاد علیرضا فرزین پژوهشگران توانمند لرستانی، ما را از مشاوره‌های علمی خود

بهره‌مند ساختند. مهندس فاطمه دلفان اطلاعات معماری ذی‌قمتی در اختیار ما گذاشتند و با اسکیس‌ها و نقشه‌های بی‌نقص خود بر غنای کار افزودند. حضور همیشگی مهندس رضا شاهین‌راد، معمار جوان و خوش‌آتیه در بررسی‌های میدانی و نظارت‌های دقیق مهندس محدثه میردیریکوندی و همچنین زحمات هنرمندان گرامی آرزو سلحورزی، جعفر جعفری، رضا ملک محمدی، مهدی فاضلی و عباس ملکی بسیار موثر بود. صخره‌نوردان سخت‌کوش، آقایان عبدالله و مجید نعمت‌الهی و داریوش ابدالیان، در طی عملیات میدانی همواره دوشادوش تیم پژوهش بوده و در برخی مواقع ناجی جان اعضای گروه بودند. راهنمایان و کوهنوردان محلی همچون محمدتقی سبزی چگنی و روح‌الدین غلامی چگنی در بررسی برخی آثار ما را همراهی کردند. دوستان و هم‌نوردان کوهستان‌های صعب‌العبور، دکتر سیدسیامک موسوی اسدزاده، دکتر حسنعلی طغیانی، دکتر کیانوش رستمی، محمدکاظم مرادی‌فرد و مسعود اسلامی‌فر از مشوقان این کار بودند.

لازم است مراتب تشکر خود را از مهندس امین قاسمی مدیر کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری لرستان و همکاران ایشان محمداقبر فهم‌نیا، امین صفایی‌زاده و ناهید رشیدی‌مفرد به سبب حمایت‌های بی‌دریغ‌شان ابراز داریم. همکاران ارجمند شرکت آب منطقه‌ای لرستان دکتر حیات‌الله سرلک، مهندس نادر مختاری، مهندس عبدالوهاب شمس‌الهدی، دکتر مجید شریفی‌پور، مهندس علی محمدی و مهندس سیدعلی‌الله رضوی‌نجداد با سعه‌ی صدر اطلاعات ذی‌قمتی را در اختیار ما قرار دادند. همکاران واحد مطالعات مظفر زیددار، سعید رستمی، شیرین سعیدی و پرستو همه‌زاده کمال همکاری را داشتند. با بیقر تصاویر هوایی قدیم خرم‌آباد با تصاویر امروزی را مهندس بهزاد جوادی به زیبایی انجام دادند. همکاران واحد لجستیک شهریار مرشدی، عابدین نوری و جمشید انصاری از هیچ کمکی در پیشبرد کار مضایقه نکردند. در پایان از تیم اجرایی تدوین و چاپ کتاب، شهریار قنبری گرافیسیت، آذین حسن‌پور، ویراستاران خستگی‌ناپذیر ماریا حیدری، زهرا سپهوند و مدیریت انتشارات هم‌پا، اردشیر شکوفه که با تلاش شبانه‌روزی خود کتاب را آراسته و پیراسته ساختند، بی‌نهایت سپاسگزاریم.

رضا میرزایی

رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل شرکت آب منطقه‌ای لرستان